

забезпечуватиме її ефективність для досягнення збалансованого динамічного розвитку регіону: загальні принципи регіональної політики; принципи регіонального розвитку; принципи інноваційної діяльності.

Окреслено концепцію побудови політики інноваційного розвитку регіону виходячи із трьохрівневої взаємодії побудови принципів політики його інноваційного розвитку. Перший рівень – загальні принципи регіональної політики, до яких віднесено принципи легітимності, об'єктивності, цілеспрямованості, відповідальності, партнерства, поєднання інтересів, наукової обґрунтованості, синхронізації дій, прозорості й публічності, ефективності. До другого рівня віднесено ті правила політики інноваційного розвитку регіону, що сприяють забезпеченню його високого рівня. Це принципи спільного бачення, системності, альтернативності, спадкоємності, гнучкості, провідної ролі інноваційної діяльності та відповідності. Третій рівень принципів охоплює ті особливості політики розвитку регіону, що відображають основні риси здійснення інноваційної діяльності на регіональному рівні (безперервності, зворотного зв'язку, врахування особливостей регіонів, співробітництва, інтегрованості, довготерміновості, концентрації). Дотримання цих принципів на досягнення основної її мети – збалансованого динамічного соціально-економічного розвитку регіонів.

Висновки. Реалізація окреслених вище цілей інноваційної політики розвитку регіону дасть змогу досягнути останньої чи не найважливішої мети – забезпечення високої конкурентоспроможності регіону. Адже, конкурентоспроможність регіону залежить від його можливостей використання інновацій у будь-яких їх проявах, а також і від створення інновацій у межах регіону. Тому потрібно скоординувати діяльність органів регіональної влади щодо впровадження комплексу заходів для опанування світового досвіду з підтримки та стимулювання розвитку інноваційних процесів у регіоні, пошуку оптимальної інноваційної моделі розвитку регіону. Водночас потрібно розпочати розроблення основних засад регіонального інноваційного менеджменту як інструменту управління та координації інноваційних процесів у регіоні, що охоплюватиме організацію, прогнозування, планування та контроль за інноваціями.

Література

1. **Долішній М.І.** Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М.І. Долішній. – К. : Вид-во " Наук. думка", 2006. – 511 с.
2. **Дацюк С.** Принципи інтелектуальної політики. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.day.kiev.ua/162231>
3. **Державне регулювання економіки** : навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 316 с.

УДК 336.14 (477)

Аспір. О.В. Заброцька – Львівська КА

БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ У ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ З УНІТАРНИМ ДЕРЖАВНИМ УСТРОЄМ

Наголошено на важливості бюджетного федералізму для формування міжбюджетних відносин в Україні. Підтверджено важливість використання цієї теорії для

унітарної держави. Встановлено, що удосконалення міжбюджетних відносин як складника системи бюджетного регулювання в частині механізму формування місцевих бюджетів стало однією з провідних проблем, вирішення якої впливає на добробут кожного громадянина і розвиток економіки регіонів загалом. Тому забезпечення умов найефективнішого функціонування бюджетного федералізму в Україні – завдання вкрай важливе і для удосконалення моделі міжбюджетних відносин у державі, і для формування реальної фінансової спроможності місцевого самоврядування.

Ключові слова: бюджетний федералізм, міжбюджетні відносини, децентралізація, фінансове вирівнювання.

Post-graduate O.V. Zabrotska – L'viv commercial academy

Budgetary federalism in economic system with unitary political system

Importance of budgetary federalism is underlined for forming of inter-budget relations in Ukraine. Importance of the use of this theory is confirmed for the unitary state. It is set that improvement of interbudgetary relations as component of the system of the budgetary adjusting in part of mechanism of forming of local budgets became one of leading problems, the decision of which influences on welfare of every citizen development of economy of regions on the whole. Therefore providing of most effective operating of budgetary federalism conditions in Ukraine – a task is utterly important for the improvement of model of interbudgetary relations in the state, and for forming of the real financial possibility of local self-government.

Keywords: budgetary federalism, inter-budget relations, decentralization, financial alignment.

Вступ. Становлення України як незалежної держави зумовило формування її державного і адміністративно-територіального устрою, розбудову власної економічної, фінансової, бюджетної, податкової систем. Основними ланками бюджетної системи України, як країни з унітарним державним устроєм, є державний бюджет та місцеві бюджети. Однак величина території нашої держави спричинилася до зростання в управлінні політичними, економічними, соціальними процесами значення регіональної гілки влади. Сьогодні Україна складається з 27 регіонів: 24-х областей, Автономної Республіки Крим та двох міст республіканського значення: Києва і Севастополя. На відміну від централізації, коли регіони дуже залежні від держави, Україна взяла курс на децентралізацію, провідна роль у якій належить збалансованій діяльності усіх ланок бюджетної системи. Однією з головних ознак демократичної держави є широкі повноваження регіональних органів влади й управління та територіальних громад місцевого самоврядування, формування відповідних фінансових інститутів, розбудова бюджетної системи. Все перелічене є основою публічних фінансів на засадах бюджетного федералізму, що актуалізує його використання в умовах України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням теоретико-методологічних передумов розвитку міжбюджетних відносин присвячено чимало праць вітчизняних і закордонних економістів, при цьому їхня актуальність в сучасних умовах потреби проведення адміністративної, територіальної та реформи місцевого самоврядування тільки зростає. Проте невирішеним питанням вказаної проблематики залишається обґрунтування важливості застосування бюджетного федералізму в унітарній державі для побудови сучасної моделі міжбюджетних відносин. Деякі сучасні науковці бюджетної сфери [1;

2; 4 тощо] бюджетний федералізм тлумачать винятково як форму бюджетного устрою у федеративній державі. Однак ідея цієї теорії не залежить від форми бюджетного устрою, а потребує "врахування інтересів всіх учасників бюджетного процесу на основі досягнення компромісу і самостійного управління функціонуванням всіх ланок бюджетної системи" [5, с. 234]; "автономне функціонування бюджетів окремих рівнів на всіх стадіях бюджетного процесу" [2].

Формулювання цілей дослідження. *Метою цього дослідження* є визначення можливості та доцільності використання теорії бюджетного федералізму в Україні. Для досягнення мети дослідження поставлено низку завдань: дослідити поняття та принципи бюджетного федералізму, його ідеали; розглянути стимули місцевого самоврядування до самодостатності в межах зазначеної теорії; сформулювати дієві пропозиції щодо використання бюджетного федералізму для розбудови міжбюджетних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу. Термін "федералізм" до 60-х років XX ст. використовувався лише для позначення системи державного устрою. Якщо на початку XX ст. місцеве самоврядування найчастіше розглядали як засіб обмеження і контролю "міністерського всевладдя", то у межах теорії бюджетного федералізму первинним є питання з'ясування, які функції держави (незалежно від того, є країна федеративною чи унітарною) економічно ефективніше виконувати централізовано, а які децентралізовано [3, с. 13-14].

Власне система міжбюджетних відносин не є визначальною ознакою федеративного устрою. Вона свідчить лише про потребу та можливість врегулювання відносин між різноманітними самостійними бюджетами, які можуть існувати та існують у багатьох країнах з унітарним устроєм [5, с. 231].

Бюджетний федералізм ґрунтується на принципах:

- автономії – закріплення власних джерел доходів на кожному рівні влади з можливістю визначення напрямів їх використання;
- недопущення вилучень до бюджетів вищого рівня додаткових доходів та невикористаних чи додатково отриманих джерел доходу;
- відшкодування видатків, що виникли внаслідок рішень, які було прийнято органами влади та управління вищого рівня;
- чітке розмежування видаткових повноважень між державними та місцевими органами влади та управління та бюджетної відповідальності (зокрема відповідальності за фінансове забезпечення завдань та функцій бюджетними коштами, акумульованими відповідним бюджетом);
- консенсус між різними рівнями влади та управління з питань бюджетно-податкової політики.

Не існує ідеальної моделі бюджетного федералізму, що була б прийнятною для будь-якої країни. Адже на розвиток бюджетної системи держави впливають економічні, природні, історичні, геополітичні, управлінсько-організаційні, науково-технологічні, соціально-демографічні особливості. Ідеалом моделі бюджетного федералізму є тотожність обсягу дохідних повноважень бюджету до відповідальності за видатками, закріпленими за певним видом державної влади. Бюджетний федералізм потребує такого рівня повноважень на місцях, за якого децентралізовано прийняті заходи та програми роз-

витку забезпечуватимуться власними, самостійно здобутими ресурсами (зокрема фандрайзинг – методику пошуку джерел фінансування).

Насправді між бюджетними видатковими повноваженнями та доходними можливостями місцевих бюджетів існує нерівність, яку потрібно усувати за рахунок державного бюджету. У цьому випадку децентралізація управління (якою передбачено передачу на місця відповідних прав у сфері управління) підкріплена відповідною передачею фіскальних ресурсів з державного бюджету. Тобто, коли заходів для реалізації бюджетної автономії території недостатньо, використовують різні форми міжбюджетних відносин, які покликані реалізувати загальнодержавні інтереси, насамперед гарантовані Конституцією. Однак такий вигляд міжбюджетних відносин – винятково як повноважень фіскальної сфери між різними рівнями влади – не є втіленням бюджетного федералізму, не відповідає його ідеалу.

У теорії та практиці формування міжбюджетних відносин досліджено три моделі бюджетного федералізму: централізована, децентралізована та змішана. Очевидно, що на практиці чисті моделі фактично не використовують, бо ні централізована, ні децентралізована форма не ідеальні. Усуває недоліки і є найефективнішою та оптимальною в управлінні бюджетними коштами на місцях змішана форма бюджетного федералізму. Для комбінованої форми бюджетного федералізму характерні такі ознаки:

- використання механізму горизонтального та вертикального фінансового вирівнювання;
- створення державою соціально-економічних передумов для розвитку регіонів, що зумовлює потребу державного контролю, а останній дещо обмежує самостійність території;
- вагоме значення міжбюджетних трансфертів для бюджетного регулювання та фінансового вирівнювання території.

Тобто, теорія бюджетного федералізму обґрунтовує раціональну побудову системи доходів місцевого самоврядування. Зазначимо, що нині місцеві органи влади володіють обмеженими ресурсами, оскільки доходи від місцевих податків і зборів сукупно становлять менш ніж 4 % всіх доходів, а податки на землю – менш ніж 9 % місцевих доходів. Тому видатки місцевої влади залежні від трансфертів та доходів, асигнованих з першого кошика. Для місцевих органів влади норми видатків є найважливішими фінансовими рішеннями, які впливають на величину їхніх бюджетних ресурсів. Трансферти до місцевих бюджетів призначені для їх вирівнювання та збалансованості з метою задоволення мінімальних витратних потреб.

Отож, у процесі функціонування бюджетної системи виникає взаємодія між її рівнями по вертикалі (закріплення конкретних доходів за відповідними рівнями) та по горизонталі (вирівнювання доходів і видатків однотипних місцевих бюджетів). Вертикальне та горизонтальне фінансове вирівнювання використовується усіма формами бюджетного федералізму. Механізм вертикального фінансового вирівнювання – метод збалансування дохідних і видаткових повноважень місцевих бюджетів та нівелювання дисбалансів з використанням міжбюджетних трансфертів. Вертикальне вирівнювання свідчить про брак надходжень за рахунок власних джерел для покриття видатків

із надання населенню суспільних (публічних послуг). Горизонтальне фінансове вирівнювання характеризує ефективність дотаційного фінансування місцевих бюджетів. Воно полягає у пропорційному розподілі податкового тягара для усунення чи зниження нерівності податкоспроможності територій, а також враховує диференціацію населення за середньодушовими доходами до бюджету та зниження територіальних розбіжностей у грошових доходах та видатках населення.

Бюджетний федералізм передбачає підхід до територіального фінансового вирівнювання фінансової спроможності місцевого самоврядування не так за рахунок трансфертів, як за рахунок підтримки економічної територіальної конкуренції, підвищенні ролі місцевих податків і зборів у місцевому бюджеті. Місцеві органи влади повинні мати змогу провадити ефективну локальну бюджетну політику. Соціальні зобов'язання держава повинна виконувати на місцях, а це потребує наявності відповідних ресурсів. Тому ситуація, коли питома вага власних доходів місцевих бюджетів є вкрай низькою, потребує негайної зміни у напрямі підвищення фінансової спроможності місцевого самоврядування, шляхом підвищення ролі місцевих податків і зборів. Стимулювання місцевого самоврядування до самодостатності заходи:

- право встановлення місцевих податків, які не залежать від чинника мобільності (і не сприятимуть міграції до території з меншим податковим навантаженням);
- встановлення фіксованого нормативу обсягу міжбюджетних трансфертів для території, яка потребує бюджетної підтримки, мінімум на три роки, незалежно від зростання чи зниження бюджетних потреб у цей період;
- фінансова підтримка територій повинна орієнтуватися на вирівнювання територіальних дисбалансів соціального розвитку.

Висновки. Модель бюджетного федералізму в Україні буде найрезультативнішою за таких умов:

- якщо доходні та видаткові повноваження між рівнями влади буде чітко розмежовано законодавчо;
- якщо рівні влади будуть отримувати адекватні для реалізації своїх повноважень фіскальні ресурси;
- якщо трансферти вирівнювання забезпечуватимуть нівелювання дисбалансів з метою визначених стандартів державних послуг та території всієї держави;
- якщо оцінка фінансової спроможності місцевого самоврядування враховуватиме Закон про соціальні послуги.

Підсумовуючи скажемо, що удосконалення міжбюджетних відносин як складника системи бюджетного регулювання в частині механізму формування місцевих бюджетів, стало однією з провідних проблем, вирішення якої впливає на добробут кожного громадянина і розвиток економіки регіонів загалом. Тому подальші дослідження цієї проблематики є вкрай актуальними в умовах сьогодення. А забезпечення умов найефективнішого функціонування бюджетного федералізму в Україні – завдання вкрай важливе і для удосконалення моделі міжбюджетних відносин у державі, і для формування реальної фінансової спроможності місцевого самоврядування.

Література

1. Александров И.М. Бюджетная система Российской Федерации : учебник. – 2-е изд. / И.М. Александров. – М. : Изд.-торг. корп. "Дашков и К°", 2007. – 486 с.
 2. Казанская А.Ю. Финансы и кредит : учебно-методическое пособ. для самоподготовки к практическим занятиям по дисциплине "Финансы и кредит" (в вопросах и ответах) / А.Ю. Казанская. – Таганрог : Изд-во ЮФУ, 2007. – 236 с.
 3. Луніна І.О. Міжбюджетні відносини в Україні: концептуальні підходи до реформування / І.О. Луніна // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 10-16.
 4. Мысляева И.М. Государственные и муниципальные финансы : учебник. – 2-е изд. [перераб. и доп.] / И.М. Мысляева. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 360 с.
 5. Финансы : учебник. – 2-е изд. [перераб. и доп.] / под ред. В.В. Ковалева. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 640 с.
-

УДК 628.012 *Доц. Л.Г. Квасний, канд. екон. наук – Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка*

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА ГАЛУЗЯМИ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКУ

Обґрунтовано шляхи оптимального поєднання можливостей первинного перероблення нафти з вирішенням проблем виробництва товарної продукції та її збуту. Досліджено переваги вертикально інтегрованих структур порівняно з горизонтально спеціалізованими конгломератами підприємств нафтодобувної і нафтопереробної галузей в умовах недосконалого оподаткування і домінування бартеру.

*Assoc. prof. L.H. Kvasniy – Drohobych state pedagogical university
named after Ivan Franko*

A management enterprises and industries of fuel and energy complex of ukraine is in the conditions of market

Grounded ways of optimum combination of possibilities of the primary processing of oil with the decision of problems of production of commodity goods and its sale. Investigational advantages of apeak computer-integrated structures are as compared to the horizontally specialized conglomerates of enterprises of oil-extracting and oil-processing industries in the conditions of imperfect taxation and prevailing of barter.

Вступ. Протягом 90-х років ХХ ст. на ринках палива відбулися істотні зміни, що визначили перспективи розвитку відповідних галузей економіки багатьох країн [1]. У сучасних публікаціях проблемам управління народно-господарським комплексом приділено певну увагу у працях таких учених як А. Шевцов, К. Самсонов, М. Ковалко, В. Дерзкій, проте питання формування управлінських стратегій на ринку нафти і енергоносіїв залишаються недостатньо розкритими вітчизняними дослідниками.

Метою цього дослідження є вивчення нафтогазових компаній в контексті стратегічного маркетингу з оцінкою перспектив динаміки попиту, пропонування та цін на нафту і нафтопродукти.

Постановка завдання. Проблема вдосконалення системи управління розвитком нафтогазового комплексу України в найближчій перспективі набуває особливої актуальності. Все це пов'язано з такими основними тенденціями:

- завершення процесу приватизації нафтопереробної галузі, насамперед – за участі російського капіталу;